

અધ્યયન નિષ્પત્તિ : SS 7.3 ભૂકંપ, પૂર, દુષ્કાળ વગેરે જેવી આપત્તિમાં લેવાનાં સાવચેતીનાં પગલાં સમજાવે છે.

SS 7.9 દુર્ઘટના તેમજ આપત્તિઓ માટેના પરિબળો વિશે પ્રતિભાવ આપે છે.

શૈદાણિક મુદ્દા :

→ ભૂકંપ	→ દુષ્કાળ
→ વાવાઝોડું	→ ત્સુનામી
→ પૂર	

પ્રશ્ન - 1 નીચે આપેલા દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી ☐ માં લખો.

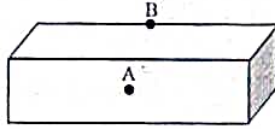
1. પૃથ્વીનાં કયા ફેરફારને કારણે ભૂકંપ અને ત્સુનામી સર્જાય છે ?

- (A) આબોહવા ફેરફાર (B) બાહ્ય ફેરફાર
(C) આંતરિક ફેરફાર (D) આપેલ તમામ

C

2. નીચેના આકૃતિમાં ભૂકંપનું કેન્દ્રબિંદુ કયું છે ?

A

- (A) બિંદુ A (B) બિંદુ B
(C) બિંદુ A, B બંને (D) એકપણ નહિ

3. નીચેનામાંથી કઈ આપત્તિ પ્રાકૃતિક આપત્તિ નથી ?

- (A) જ્વાળામુખી (B) ભૂકંપ
(C) પૂર (D) હુલ્લડ

D

4. શિક્ષક કહે છે, “આવું થાય તો ગભરાવું નહિ, પાટલી નીચે બેસી જવું.” આ કઈ આપત્તિની વાત કરતાં હશે ?

- (A) ચકાવાત (B) ભૂકંપ
(C) પૂર (D) દાવાનળ

B

5. “માછીમારો એ દરિયો ખેડવાં જવું નહિ.” આ કઈ આપત્તિ સમયની સરકારી સૂચના છે ?

- (A) દાવાનળ (B) ભૂકંપ
(C) ત્સુનામી (D) દુષ્કાળ

C

6. દાવાનળથી કઈ સંપત્તિને પારાવાર નુકસાન થાય છે ?

- (A) ખનીજ (B) કૃષિ
(C) વન્ય (D) ઔદ્યોગિક

C

7. ભૂકંપનું ઉદ્ગમસ્થાન અને વેગ શાના દ્વારા જાણી શકાય છે ?

- (A) ભેરોમીટર (B) થર્મોમીટર
(C) આલેખયંત્ર (D) કોમ્પ્યુટર

C

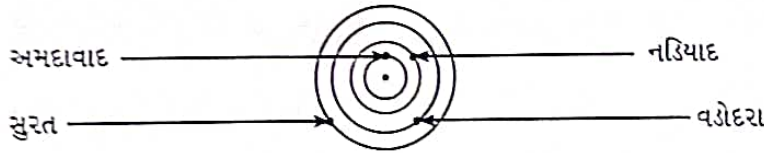
8. કોઈ ગામ મહીસાગર નદીના કિનારે આવેલું છે તો અહીં કઈ આપત્તિ આવવાની સંભાવના રહેશે ?

- (A) દાવાનળ (B) પૂર
(C) ત્સુનામી (D) ત્રણેયમાંથી એક પણ નહીં

B

પ્રશ્ન - 2 (A) યોગ્ય શબ્દો વડે નીચેનાં વિધાનોની ખાલી જગ્યાઓ પૂરો.

- વાતાવરણમાં હવાનું દબાણ ઉત્પન્ન થવાથી અત્યંત વેગપૂર્વક પવન ફૂંકાય તેને વાવાઝીડું કહે છે.
- પાણી અને ખોરાકનો અભાવ અને ભૂખમરો એ દુરકાળ આપત્તિનાં લક્ષણો છે.
- ગુજરાતમાં થતાં વિનાશક ભૂકંપનું કેન્દ્ર મોટે ભાગે કીર્દ જિલ્લામાં હોય છે.
- નીચે આપેલા ભૂકંપ તરંગો પરથી નક્કી કરો કે ભૂકંપની સૌથી ઓછી અસર મુલ્ટા શહેરમાં થશે.

5. ત્સુનામી અને વાવાઝોડું પોતાના ઊદ્ગમ સ્થળે ભારે વિનાશ સર્જે છે.

(B) નીચેના વિધાનો સાચાં છે કે ખોટાં તે જણાવો.

- અકસ્માત સમયે આપણે પહેલાં તેનો મોબાઈલથી વીડિયો બનાવવો જોઈએ. X
- અતિવૃષ્ટિથી બચવા માટે બને એટલાં વધુ વૃક્ષો વાવવાં જોઈએ. ✓
- સમુદ્રનાં તળિયે જવાળામુખી વિસ્ફોટ થતાં ત્સુનામી આવે છે. ✓
- રાજસ્થાનમાં ખૂબ જ વરસાદ પડે તો અમદાવાદમાં પૂર આવે છે. X
- ગુજરાતનાં કચ્છ અને સૌરાષ્ટ્ર કિનારે વાવાઝોડાની અસર ઓછી અનુભવાય છે. X

પ્રશ્ન - 3 (A) બંધ બેસતાં જોડકાં રચો.

વિભાગ - (અ)	ઉત્તર	વિભાગ - (બ)
1. ભૂકંપ	1. E	A. પાણી કરકસરથી વાપરો.
2. વાવાઝોડું	2. D	B. સમુદ્ર કિનારેથી દૂર સુરક્ષિત સ્થળે જતાં રહેવું.
3. ત્સુનામી	3. B	C. પાણી ઉકાળીને પીવું.
4. પૂર	4. C	D. મનુભાઈના ઘરના છાપરાં ઉડી ગયા.
5. દુષ્કાળ	5. A	E. ખુલ્લાં મેદાનમાં ચાલ્યા જવું.

(B) મને ઓળખો.

- હું નદીમાં એકાએક આવતો ધસમસતાં પાણીનો પ્રવાહ છું. પૂર
- મારા લીધે જંગલનાં પ્રાણીઓ, પક્ષીઓ અને વૃક્ષોને પારાવાર નુકસાન થાય છે. દાવાનળ
- હું સમુદ્ર કિનારે પ્રલયકારી મોજાં બનીને આવું છું. ત્સુનામી
- ઘરની બહાર ખુલ્લા મેદાનમાં તમે મારી અસર સામે સુરક્ષિત છો. ભૂકંપ
- ભારતનાં પૂર્વતટ અને મલબાર કિનારે હું ખુબ જ નુકસાન કરું છું. વાવાઝોડું

પ્રશ્ન - 4 (A) નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

- ફ્લેટમાં તમે પાંચમા માળે રહો છો અને એકાએક ભૂકંપ આવે તો તમે કઈ રીતે નીચે ઉતરશો ?

જિં હું પાંચમા માળે કોવ રહન છુંકપ આવે તો નીચે ઉતરવા માટે
લીયનો ઉપયોગ નકી કરું અને ત્યાં સુધી દાદરનો ઉપયોગ
કરોશ.

- તમારો મિત્ર આયુષ માછીમાર છે, તો એ વાવાઝોડાનાં સમાચાર સાંભળવા શું કરશે ?

જિં મારો મિત્ર અગાધાર માંભળવા દેતરફીન , દેતાપજન , હાડપો
માંબાઈત કોન વગેરે યોજવસ્તુઓનો ઉપયોગ કરશે.

3. તમારા મામાનું ગામ પૂર પ્રભાવિત છે, તો તમે તેમને કઈ રીતે મદદ કરશો ?

:- તારાકા સમયવા કોડોનો ઊપયોગ કરી લોકોને બકાઈ કાઢવામાં મદદ કરાશું, પુખ્તો ફાલોલા લોકોનો બાવામાટેનો રાકુતકામુનો પુરી પાડીશું એ વધારે મદદનો જરૂરીયાત ફો તો તંદાન મળે કરી મદદ મેળવવાનો પ્રયત્ન કરીશ. વગેરે રીતે મદદ કરીશ.

4. નદી પરનો બંધ તૂટી જાય તો કેવી અસર થાય ?

:- નદી પરનો બંધ તૂટી જતા તેનો આસપાસના ઠાંમડાં કે રાકેલમાં પાણી ભરાય જાય છે. સમય વા પુરનો આકૃત સિદ્ધાય છે.

(B) નીચે આપેલ પારિભાષિક શબ્દોની સમજૂતી આપો.

1. ભૂકંપ. :- પૃથ્વીના ઘેરાળમાં થતી ભૂગર્ભિક ક્રિયાઓને લીધે પૃથ્વીસપાટીનો અમુક ભાગો ભાગ આકર્ષક રીતે ઘેરાયે થાયે છે. તેને ભૂકંપ કહે છે.

2. વાવાઝોડું. :- વાતાવરણમાં ફવાના દબાવના સર્જતો અસમતુલાથી ક્રિદ્ધલવતાં પ્રશંડ ઘનાશમરી વાતાવરણીય અવલોચ તોફાનને વાવાઝોડું (ચફવાત) કહે છે.

3. તુનામી :- સમુદ્ર કે મહાસાગરના ઘેરાળમાં જવાનામુખી ફાટવાથી કે ભૂકંપ આવવાથી કે મોટા પાયે ચતા ભૂસ્ખલનથી સમુદ્રની સપાટી પર ખૂબ વિકાળ હદનાં, શક્તિશાળી અને અસાધારણ ભૂબાઈનાં ગોચં ઊભા થાય છે. તેમને 'તુનામી' કહે છે.
4. પૂર :- પાકાણા વહેવાર કે આતંકાલિન પાણીમાં વિકાળ ભૂવિકાસોનું જળમગ્ન થવું તેને પૂર કહે છે. પૂર માટે કુદરતી ઘેનાવને અવગાળી કાપેલ ખાંધમમ, કુદરતી જળ નિમાનના માર્ગમાં અવરોધ જેવાં માનવસર્જિત મેદાનો જવાબદાર છે.
5. દુકાળ :- વર્ષાધનુના સમયમાં વહેવાર આવે જ નહીં અથવા બહુ ઓછો આવે ત્યારે પાણીની તીવ્ર સ્થિતિની જે પાણીસ્થિતિ સર્જાય છે. તેને દુકાળ કે દુકાળ કહે છે.

પ્રશ્ન - 5 નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર બે-ત્રણ વાક્યોમાં લખો.

1. આપત્તિઓની અસરો જણાવો.

:- ભૂકંપ, પૂર, તુનામી, વાવાઝાડ વગેરે કુદરતી આપત્તિઓમાં જ્યાંપર અને જંગમ મિલકતોને ભારે નુકસાન થાય છે. કે નાશ પામે છે. આપત્તિગ્રસ્ત પ્રસ્થાનોમાં લશ્કાઓ, મનુષ્યો

પુત્રો, મહેલ સ્થાપનો દેખાતા પગેના મોટા દાતા પડે છે.

તેમણે પુનઃનિર્માણ કરતાં વર્ષો પાસે છે. તેમજ ખર્ચનું ફેરવો આપોજન તરફ પડે છે.

2. તમારું ઘર દરિયાકિનારે હોય અને સરકાર દ્વારા તમને ત્સુનામીની સૂચના આપવામાં આવે તો સ્વયંચાલે માટે તમે શું કરશો ?

:- ત્સુનામીના સમાચાર કે સૂચના સાંભળતાં જ સમુદ્રકિનારાથી

દૂર સલામત જગ્યાએ જતા હોયું. દોડ્યા કે દોડાવજન પછી

મળતી સૂચનાઓના અનુસાર અમાત કરવી સમુદ્રના મોઝાં

અસાધારણ ઊંચાં ઊંચાં તેમજ પાણી અવાજો સાંભળ્યા મળે તો

તે ત્સુનામી આવવાના સંકેતો છે આથી તરત જ સમુદ્રકિનારાથી

3. ભૂકંપ સમયે કઈ કઈ સાવચેતી રાખવી જોઈએ ? દૂર સલામત સ્થળે જતા હોયું.

8- તમે શાળામાં કે તો વર્ગખંડમાં પાટની નીચે બેસી જવું. (૨)

બીજીની દાંભના અને તાલથી દૂર હોયું. (૩) માર્ગદર્શન મારે

સ્થાનિક દોડ્યા પછી કે દોડાવજથી આવતા સમાચારો

સાંભળવા (૫) ભૂકંપ સમયે ગામદાઈ ન જવું. બુમાબુમ કે

નાસલાગ ન કરવો. (૬) ભડમાળી મહાનામાંથી નીચે ઊતરવા માટે

4. દુષ્કાળથી બચવા માટે કેવા પ્રયત્નો કરવા જોઈએ ? ભૂકંપનો ઊપયોગ ન કરવો.

:- ઊંચાણના જળના જથ્થાનો અંદાજ કાઢી તેના વ્યવહારનું આયોજન

કરવું (૨) ખેતીમાં રોક સિંચાઈ પછાત અપનાવી અને તેનો

પ્રયાદ કરવો (૩) સૌને અનાજ મળી હોય તે માટે અનાજનો

માવખંધો રાખવો. (૫) અનાજનો બગાડ કે અનિવરણી

વ્યવહાર અટકાવવા ભોજન-સમારંભો થઈ પ્રતિબંધ મૂકવો

5. તમારા ગામમાં પૂરના પાણી ભરાયાં છે, આ સમસ્યા હલ કરવા તમે ક્યાં ક્યાં પગલાં ભરશો ?

8- દાણાં ગાલ અને વાજળીનાં ઝોડાળો તરત જ બંધ કરા દેવાં.

તમારું વાકુળ પુરમાં કસાપ લાદે તદ્દા જ વાકુળમાંથી બકાદ નીકળી જુ. સાત-આઠ લોકોનાં જુથ બનાવી, સ્પેક-બીચના કાથ પકડી પુરના મવાકુમાંથી બકાદ નીકળવા પ્રયત્ન કરો. દોરડાંબદ્ધ ખોતથી દોડી શકો. એ તે દોડી કુરો તો ખોતાનો બચાવ તરી શકશે. બાળકોને સ્ત્રીઓ ન દાખવા. દોડ્યા અને મોખાશેત કોન અવશ્ય સીધે દાખવા.

6. તમારી શાળામાં આપત્તિ વ્યવસ્થાપન પ્લાન અંતર્ગત તૈયાર કરેલ ટુકડીઓ તથા કરેલ મોકડીલ વિશે ટૂંકમાં માહિતી લખો?

જે અમારી શાળામાં આપત્તિ વ્યવસ્થાપન માટે જુદી-જુદી ટુકડીઓની નિમ્નાંક કરવામાં આવી છે. આ ટુકડીઓ સંમપાંતરે મોકડીલ પાન થોજ છે જ્યાં આગ લાગે ત્યાં બાળકોને સુરક્ષીત રીતે બચાવવા માટે નીચે મુજબના પગલા મોકડીલમાં લેવામાં આવ્યા હતા. આગ લાગે ત્યાં જ્યાં જ્યાં તરફ બધા વિદ્યાર્થીઓને લઇ જવા.

પ્રશ્ન - 6 નીચે આપેલી વિગતોનું કુદરતી આપત્તિ અને માનવસર્જિત આપત્તિમાં વર્ગીકરણ કરો.

(પૂર, ત્સુનામી, વાવાઝોડું, આગ, ઔદ્યોગિક અકસ્માત, જવાળામુખી, હુલ્લડ, દાવાનળ, બોમ્બ વિસ્ફોટ)

કુદરતી આપત્તિ	માનવસર્જિત આપત્તિ
પૂર, દાવાનળ	હુલ્લડ
ત્સુનામી	બોમ્બ વિસ્ફોટ
વાવાઝોડું	આગ
જવાળામુખી	ઔદ્યોગિક અકસ્માત

પ્રશ્ન - 7 માગ્યા મુજબ પ્રવૃત્તિ કરો.

1. શાળામાં “કુદરતી આફતોથી બચવાના ઉપાયો” વિષય પર જૂથ ચર્ચા કે વક્તવ્ય સ્પર્ધાનું આયોજન કરો.
2. નીચેનાં શબ્દ ચોરસમાં ગુજરાતની નદીઓનાં નામ ધૂપાયેલાં છે તે શોધીને લખો.

સા	ભા	દ	ર	ગા	ખા	રી
ઝ	બ	ના	સ	ર	સ્વ	તી
તા	પી	ર	કી	તી	પા	વિ
વા	ટા	દા	મ	ચું	ન	સ્વા
ઞ	ટ	ન	હી	તી	મ	ગિ
ક	ર	મ	રૂ	પે	ણ	શી
શે	દી	દા	ટ	ભો	જે	મે
ગિ	તુ	ક	ઔ	રં	ગા	શ્યો
રા	આ	જી	મ	હું	ન્દ્રી	વા

ભાદર _____ વિશ્વામિત્રી _____ મલ્લુ _____
 બનાવ _____ નર્મદા _____
 તાપી _____ ભીખાવી _____
 સારસ્વતી _____ મંડી _____

SCE મૂલ્યાંકન

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	SCE મૂલ્યાંકન			ગુણ
		x	?	✓	
SS 7.3	ભૂકંપ, પૂર, દુષ્કાળ વગેરે જેવી આપત્તિમાં લેવાનાં સાવચેતીનાં પગલાં સમજાવે છે.				
SS 7.9	દુર્ઘટના તેમજ આપત્તિઓ માટેના પરિબળો વિશે પ્રતિભાવ આપે છે.				

વાલીની સહી : _____

શિક્ષકની સહી : _____

તારીખ : _____